

Andrij Ljubka

CRNA GORA I PESNIŠTVO

(odlomak iz knjige *U potrazi za varvarima*)¹

Kao i susedno albansko, crnogorsko društvo je vekovima bilo zaostalo i patrijarhalno, ali upravo to je omogućilo narodu da sačuva svoj jezik, kulturu i pravoslavnu veru. Ta relativna zaostalost pomogla je i najslavnijem Crnogorcu svih vremena – Petru Petroviću Njegošu – da postane jedan od najvećih pesnika Evrope. Njegova poema *Gorski vijenac* postala je književni bestseller kojem su se divili i najblistaviji umovi i geniji, između ostalih Gete, održavala je nacionalnu samosvest Srba, podsećala ih na već pomalo zaboravljene teme „kosovskog ciklusa”. Zanimljivo da je ovaj veliki pesnik bio i vladar svoje države, a istovremeno i pravoslavni patrijarh. Crna Gora je u to vreme bila jedinstveni primer teokratije.

Tokom jednog putovanja u ovu zemlju bio sam u prilici da posetim i Njegošev mazulej koji se nalazi na visokom planinskom vrhu Lovćen blizu Kotorskog zaliva. Ta pomalo patetična i prelepa građevina uzdiže se nad Crnom Gorom, navodeći na zaključak da je pesnik i čovek koji je čitavog života bio blizu Bogu posle smrti sahranjen blizu neba. Setio sam se još jedne planine i još jednog pesnika: u srpskoj Vojvodini je na vrhu brda sahranjen Branko Radičević. Kovčeg ovog pesnika kao nacionalnog proroka na brdo su izneli studenti svojim rukama. Ove priče, crnogorska i srpska, podsećaju nas na to kako su Ukrajinci na rukama izneli kovčeg Tarasa Ševčenka, kako bi ga sahranili na Monaškoj gori. Eh, kako je bila lepa ta epoha romantizma; tada su, u najmanju ruku, iskreno uvažavali pesnike.

Ali ja imam i priču koja svedoči o uvažavanju pesništva u Crnoj Gori u naše vreme. I pamtiću je čitavog života. Danas, kada organizatori nekih kulturnih manifestacija izražavaju zabrinutost zbog mogućeg malog broja posetilaca, ja im, da ih umirim, uvek ispričam ovaj slučaj, koji se odigrao na međunarodnom književnom festivalu „Ratkovićeve večeri poezije” 2012. godine.

Festival se održavao u planinskom gradiću Bijelo Polje na severu zemlje. Tamo je nekad i živeo navedeni prozni pisac i pesnik Risto Ratković. Osim toga, čitali smo svoja dela u istorijskoj (Cetinje) i u savremenoj (Podgorica) prestonici zemlje. Ti naši nastupi svuda su se odvijali normalno, normalno u tom smislu da je na njih dolazilo dovoljno poštivalaca književnosti. Ali jedan dan organizatori su odvojili za akciju pod simboličnim nazivom „književnost ide u narod” i povezli su učesnike festivala u manja naseljena mesta. Ja sam, sa još desetak kolega pesnika iz raznih zemalja, upućen u mestašce Mojkovac.

Stigli smo onamo posle ručka. U mojkovačkom Domu kulture već su isplanirali redosled recitovanja: trebalo je da svaki pesnik odrecituje pesmu na maternjem jeziku, a

¹ Poglavlja u knjizi nemaju naslove i naslov ovog odlomka je uslovni, prevodiočev. (Prim. prev.)

zatim prevodilac pročita isti taj tekst na crnogorskom (srpskom). Na ulazu u prilično veliki Dom kulture dočeka nas je direktor u beloj košulji i sa kravatom. Njegovoj sreći nije bilo kraja. Videlo se da naš dolazak predstavlja izuzetan događaj za ovo mesto. Čak se može reći – istorijski događaj. U to ime smo nazdravili u direktorovom kabinetu. Pili smo triput, rakija se dopala svima, nazdravljalo se iskreno i nadugačko. A onda je došao trenutak da izađemo na pozornicu. Da priredimo lokalnom stanovništvu praznik poezije.

Na pozornicu nas je izveo direktor. Lako možete zamisliti našu začuđenost i razočaranje kad se ispostavilo da u velikoj sali – od oko trista-četiristo mesta – nema žive duše! Nekoliko trenutaka u nama je tinjala nada da su publiku zadržali u foajeu: evo, vrata će se sad otvoriti i masa željna umetničke reči pohrliće unutra. Ali zbunjeno direktorovo lice jasno nam je govorilo da na naš nastup nije došao niko. Ama baš niko. Da bih nekako zagladio stvar, pokušao sam da se našalim:

– Pa dobro, ako nema baš nikog, najbolje da se vratimo u vaš kabinet – tamo u flaši sigurno ima još nešto.

– Poštovana gospodo – rekao je direktor, brišući znoj sa lica – da vam nešto rečem. Ja imam nalog da vam za vaš nastup isplatim po sto eura [sic]. Ali samo pod uslovom da zaista i nastupite. To se podrazumijeva. A da vam platimo po sto eura, a da vi ne nastupite, to bi bio skandal međunarodnih razmjera koji bi bacio sjenu na ovu nacionalnu manifestaciju međunarodnog karaktera. Novac je državni, a u ovom slučaju ja sam legitimni predstavnik države. Tako da vi slobodno sami odlučite hoćete li nastupati, ili da se odmah vratimo na rakiju!

Ostali pesnici i ja razmenismo poglede. Čak su i japanski i francuski kolega shvatili da se sto evra u Crnoj Gori ne može naći na cesti. I naravno, rešili smo da nastupimo. Direktor je pozvao čuvara objekta, jednog penzionera, u kome se već bućkalo nekih četvrt litre rakije, tako da je on bio naš jedini slušalac. Mi smo redom izlazili na binu, čitali ili recitovali svoje pesme, a zatim je prevodilac čitao prevod. Čuvar je zadovoljno dremuckao, uspavan vrhuncima savremene svetske lirike. Kad je i poslednji pesnik odrecitovao svoje stihove i kad smo hteli da ustanemo i pođemo, na binu je izašao direktor. Ispostavilo se da i on ima spreman govor.

– Mojkovčani i Mojkovčanke! Hvala vam što ste se u ovolikom broju okupili na ovo nezaboravno veče poezije, kad su u naše mjesto došla najveća pera svjetske poezije – nadahnuto je govorio direktor. – Duh Rista Ratkovića i Rada Tomova večeras je sa svima nama! Ko to kaže ko to laže da se kulturni događaji mogu odvijati samo u prijestonice, a da se u našim malim mjestima ne vapije za vrhunskom poezijom?! Te nevjerne Tome je ovo veličanstveno veče raskrinkalo i demantovalo. Željni kulture i gladni poezije, najveće poete svijeta čekamo i sljedeće godine u još većem broju. Živjela poezija! Živio pjesnički i umjetnički Mojkovac!²

² Moj doslovni prevod s ukrajinskog ispravio je i načinio više autentičnim i crnogorskim srpski književnik umalo crnogorskog porekla koji je želeo da ostane anoniman. (*Prim. prev.*)

Nastup je bio sjajan, ali nakon njega nije se začuo buran aplauz. Nije imao ko da aplaudira: čuvar je odavno spavao, a od gostiju samo smo prevodilac i ja razumeli srpski. Zatim smo se vratili u direktorov kabinet, gde smo dobili pošteno zarađene honorare i utopili bruku u rakiji.

Jedino što mene i danas muči pitanje – zašto je i direktor morao da izlazi na binu sa svojim patetičnim govorom? Da nije i on uzeo honorar?

(S ukrajinskog preveo Andrij Lavrik)